

MAGYAR IZRAEL

AZ ORSZÁGOS RABBIEGYESÜLET KÖZLÖNYE.

Szerkeszti **Dr. NEUMANN EDE.**

Megjelenik július és augusztus kivételével havonként egyszer.

Előfizetési ára évi 6 korona. Az egyesület tagjai a tagsági díj fejében kapják. A kéziratok és előfizetési díjak a szerkesztőhöz küldendők.

Istentiszteletünk.

Több mint egy évszázada, hogy az istentisztelet áll az európai zsidóság érdeklődésének és figyelmének homlokterében. A tizenkilencedik század teljesen átalakította a kulturális és társadalmi helyzetet. Ennek megváltozásával pedig a zsidóság vallásos élete is és az istentisztelet, mint annak egyik legfontosabb megnyilatkozása átidomult. A viszonyok természetszerű fejlődése nem mehetett át nyomtalanul rajta.

Abban az alakban, a melyben a múlt század elején megjelent, sehogyszem elégithette ki azokat, a kik az európai kulturába beléptek. A templom nem nyújtott lelki táplálékot a híveknek. A művelteket bizonyos tekintetben el is riasztotta magától. A túlterhelt liturgia, a melynek nagy részét a gyülekezet zöme nem értette, nem lehetett hatással a lelkekre. A rabbik nagy ritkán, a legtöbben csak kétszer esztendőnként szólaltak meg a szószéken. A rituális törvények fejtegetése volt rendszerint beszédük tárgya. A Szentírást erőszakosan, fantasztikus módon magyarázták. Kivetköztették igazi értelméből. A predikáció régi tradíciói feledésbe merültek, kivesztek a köztudatból. Alig emlékeztetett már valami arra, hogy a zsidók voltak a hitazonoklat teremtői és klasszikus mesterei. Az istentisztelet rend, méltóság és a szíveket megkapó ünnepi hangulat nélkül szükölködött. Nem csoda, hogy sokan elhidegültek, számosan, a kik a vallást annak külső megjelenésével azonosították, el is fordultak tőle.

Az iskolából indultak ki az első lépések a javulás felé. Berlinben, Borszlóban, Dessauban, Seesenben, Majnafrankfurtban, Wolfenbüttelben, Kasselben iskolák nyitak, a melyekben az ifjuság rendszeres oktatásban részesült. Ezek az intézetek a zsidóság művelődésének igen fontos tényezőivé váltak. Nemcsak vallásos, hanem világi ismereteket nyújtottak az ifjuságnak, tágitották szemkörét és felébresztették lelkében a vallásos élet és különösen az istentisztelet alakjának nemesbülésére való vágyat.

Az iskola maga is hozzájárult ennek a vágnak a kielégítéséhez. Ifjusági istentiszteleteket honosítottak meg, a melyek minden tekintetben el-

ütöttek a zsinagógában divó istentisztelettől. Predikáció, német imák és énekek szolgáltak az ifjúság épülésére. És ezek a szerény iskolai istentiszteletek az áhitat alkalmává lettek a felnőttek számára is. A kiket a zsinagóga már nem vonzott, az iskolába mentek épülni, a mely ilyen módon nagyobb átalakulások számára előkészítette a talajt. Megnyitotta a zsinagóga kapuit is az istentisztelet új formái és intézményei előtt.

1810. július 17-én avatta fel Jacobson Izrael, a westfáli konzisztórium elnöke, a seeseni zsidó templomot. Ennek a napnak nagy jelentősége van istentiszteletünk történetében. A seeseni kis imaház, a mely Jacobson költségén épült, az első zsidó templom, a melyben az orgona hangjai szólaltak meg. Német hitszónoklat, az ősrégi héber imákkal váltakozó német fohászok és énekek voltak az új templomban tartott istentiszteletek alkotórészei. 1815-ben Jacobson Berlinbe költözött és házában a seeseni mintára szabott istentiszteletet honosított meg. Csak orgona nem volt. Két évvel utóbb Beer Jakab bankár, Meyerbeer atyja, megfelelő nagy termet bocsátott rendelkezésre, a melyben orgona számára is jutott hely. Az új istentisztelet középpontja a német hitszónoklat volt, a mely az újság varázsával hatott és vonzóerőt gyakorolt olyanokra is, a kiket a predikációt pótló zsinagógai előadások nem elégitettek ki.

A merész ujitás a hagyományon csüngőket erélyes tiltakozásra készítette. Könnyű volt a tradíciót fenyegető veszélyt elhárítaniok. III. Frigyes Vilmos minden ujitásnak esküdt ellene volt és a kormány szíves örömmel nyújtott segédkezet azoknak, a kik az ujitókkal szemben a régi istentisztelet védelmére keltek. Bezáratta az imatermet.

De ezzel az eszme nem volt elejtve. Sokkal nagyobb eredményeket vártak az istentisztelet átalakításától, semhogy a felbukkant nehézségektől visszariadtak volna. A mi Berlinben nem sikerült, azt Hamburgban kísérelték meg. A kezdeményezés Kley Edétől indult ki, a ki hívei számára énekes könyvet is szerkesztett. Az istentisztelet vegyülete volt a hagyományos régi imáknak, a melyeket Kley elvtársai a héber imakönyvből kiszemeltek és az új német zsinagógai daloknak és könyörgéseknek, a melyek a „templom“ számára készültek. De hatásait nem ezeknek, hanem Salomon Gotthold ékesszólásának köszönte, a mely nélkül nagyobb eredményeket alig látott volna.

Az új hamburgi imakönyv és egyáltalán az istentisztelet átalakítása hatalmas vihart idézett elő a német zsidóságban. Mindkét táborban elszánt-sággal küzdöttek. Egész irodalma van a hamburgi templomharcnak. És megismétlődött az ellenfelek mérkőzése, midőn 1841-ben az imakönyv második kiadása jelent meg.

Az istentisztelet ügye azóta nem került le a napirendről. Foglalkoztatta a német rabbigyűléseket és zsinatokat; a hitközségek életének legnevezetesebb mozzanatai vele vannak kapcsolatban. És a német határokon túl is a vezető szellemek állandó figyelmének tárgya. A vallás valamennyi intézménye közül az istentisztelet érdeklí legjobban a gyülekezeteket és azok az átalakulások, a melyek ellen a múlt század elején az orthodox táborban oly

erélyesen tiltakoztak, legalább részben azokban a körökben is szemlélhetők, a melyek a haladás hiveivel ellentétben a „törvényhűség“ örve alatt a vallás formáinak megváltoztatását kárhoztatják és az „ujítókat“ eretnekséggel vádolják.

Alig van orthodox német hitközség, a melynek rabbija tiszta német nyelven ne predikálna, a melyben a művelt izlés és az áhitat követelményeinek megfelelő karének meg ne honosodott volna, a mely ki ne küszöbölte volna mindazokat a szokásokat, a melyek a templom méltóságával ellenkeznek, a mely az istentisztelet tartamának megállapításánál a megváltozott viszonyokkal és felfogásokkal számot ne vetne, mely a leghatározottabban ne tiltakoznék az ellen a nézet ellen, hogy a hagyományt tisztelni és óvni annyit jelent, mint egyszersmindenkorra lemondani arról, hogy vallásos intézményeink, a melyek lényegét érinteni nem akarjuk, mennél nemesebb, az európai kultúrában élő ember lelki igényeinek mennél jobban megfelelő alakot öltsenek. Csak az orgonától idegenkednek. És ezért nem eshetik zokszó.

Tisztán esztetikai szempontok voltak azok, a melyek az istentisztelet átalakításának kezdeményezőit vezérelték. Vallásos dolgokban azonban ezek a szempontok nem lehetnek első helyen mértékadók. Jacobsonnak nemes volt a szándéka, de nem menthetjük fel az alól a vád alól, hogy túlságosan szerette az idegen mintákat. Nem ismerjük el, hogy orgonaszó nélkül ünnepléses, áhitatot keltő istentisztelet nem képzelhető. A bécsi templomban, mely számos hitközségnek szolgált vezérül, a mely az európai zsidóság tetemes részénél nagyértékű kulturmissziót töltött be, a rendes istentisztelet alkalmával a zene hangjai soha sem szólaltak meg. Sőt hozzáteszük, hogy az orgonaszó ama túltengése, a melylyel egyes zsinagógákban találkozunk, az áhitat ártalmára van és zavarólag hat a gyülekezet ünnepi hangulatára.

Nem állítjuk tehát, hogy Jacobson nagy szolgálatot tett a zsidóságnak azzal, hogy a templomban meghonosította azt a hangszert, a mely gyülekezeteinkben annyi diszharmonianak a kútforrása volt. A héber liturgia megrovidítése és a német imák felvétele talán nem sértette volna annyira a konzervatív gondolkodásuak érzületét, ha az orgonaszó meg nem botránkoztatja őket. De az orgona is hódít. Legalább hazánkban megszokták. A tudomány is eloszlatta az ellene felmerült vallásos aggályokat, valamint Zunz remekműve megcáfolta annak idején azt az állítást, hogy nem szabad németül predikálni.

Nem kell-e mindezekből levonnunk a tanulságot? Befejezettek tekintetjük-e azt a munkát, a melyet egy évszázaddal ezelőtt megkezdettek, tökéletesnek a művet, a melyet jó szándékkal, de gyakran szerencsétlen kézzel alkottak? Nem kell-e helyreállítani ismét egyet-mást abból, a mit az utolsó évszázadban lebontottak és átalakítani azt, a mit építettek? Nem kell-e mindig újból módot kerésnünk, hogy az istentiszteletet mennél termékenyebbé tegyük? Beérhetjük-e annak a megállapításával, hogy nem minden kísérlet sikerült, hogy nem vált be minden új alakulat és intézmény? Szabad-e nyugodtan nézünk, hogy számos templomunk a fokozott vallásos gondozás dacára, a melyben a hivek néhány évtized óta részesülnek, még mindig hónapokon át üres? Szabad-e azok álláspontjára helyezkednünk, a kik egy évszázad-

dal azelőtt minden új forma ellen tiltakoztak, mert attól tartottak, hogy általa meginoghatna a hagyomány iránt való tisztelet?

Nem a rabbi tekintélyének emelése az a szempont, a mely azokat vezérli, a kik a hivek közönyét és különösen a templomtól való idegenkedését szemlélve, az istentisztelet formáinak nemesítését, méltóságának emelését, vonzóerejének növelését, az áhitat eszközeinek gyarapítását kívánják. Nem az érvényesülés új alkalmait keressük papjaink számára. Nem új „szerepeket“. Tiltakozunk az ellen, hogy mi, a kik folyton hangsúlyozzuk, hogy a „művészi“ hatásokat hajhászó templomokból ki kell küszöbölni mindazt, a mi szinpadra emlékeztet, a kik mennél természetesebb és egyszerűbb formákat követelünk az áhitat számára, „szerepelni“ óhajtunk. És visszautasítjuk azt a vádat, hogy akkor, midőn az istentisztelet amaz alkotórészeinek különös gondozását óhajtjuk, a melyek jelenleg is a rabbi közreműködését kívánják, ezzel első helyen a papi tevékenység nélkülözhetetlenségének tudatát akarjuk a hivekben élesíteni. Hol van az a naiv ember, a ki valamely hivatás jelentőségét a „szereplés“ gyakorisága szerint értékeli?

Az *istentisztelet* érdeke vezérel. Semmi másegyéb. A „szereplés“ alkalmait keresték-e a rabbi számára azok a férfiak, a kik egy évszázad óta az istentisztelet nemesítésén fáradoztak? Ha a berlini hitközség előjárói arról tanácskoznak, hogy a tórafelolvasást miként lehetne újból foganatosítani, hogy mi uton módon lehetne az istentisztelet révén meghonosítani a gyülekezetben a Szentírás ismeretét, hogy miképpen lehetne a vallásos épülésre alkalmat nyújtani olyanoknak, a kiket körülményeik, foglalkozásuk vagy más okok meggátolnak abban, hogy a rendes istentiszteleten megjelenjenek, ezzel új „szerepeket“ akarnak alkotni különben is eleget „szereplő“ papjaik-e számára?

Az *istentisztelet* érdeke kívánja, hogy a lelkész közreműködése előtérbe lépjen. A hivek is, legalább azok, a kik a templomban nem csak szórakozást keresnek, úgy akarják. Talán más felekezet példája hat rájuk. De nem kutatjuk okát. Hisz a dolog természetében van. Gyülekezeteinknek nemcsak tanítói, hanem papjai is vagyunk. Igenis papjai. És mi vagyunk azok és senki más. Csak emelheti tehát istentiszteletünk méltóságát, ha a rabbi abban *tevékenyen* részt vesz, ha nemcsak hallgató vagy szemlélő, hanem a legfontosabb funkciókban *közreműködik* is.

Mióta e lapokban, mint erre illetékesekben, az istentisztelet kérdései szóhoz jutnak, számos indítvány foglalkoztatta a kartársakat. Különböző értékűek, kisebb-nagyobb jelentőségűek. Az eszmék még nem tisztázódtak és nincs tudomásunk arról, hogy a megpendült gondolatok mennyiben érleltek gyakorlati eredményeket. De eredményt látunk már abban, hogy a kérdés fontosságának tudata ismét felébredt, hogy az iránta való érdeklődés egyre gyarapodik.

Folytatjuk az eszmeváltást. Semmiféle félremagyarázás nem riaszt vissza bennünket attól, hogy felekezetünknek e nagy kérdésével azzal a komolysággal foglalkozzunk, mely azt megilleti és a melyet gyülekezeteink joggal elvárhatnak tőlünk. Álláspontunk világos. Szilárdan állunk hagyományaink

alapján, de tiszteletben tartva azokat, vallásos életünk, különösen istentiszteletünk formáinak nemesítésén, hatóerejük gyarapításán akarunk munkálkodni és hűveink számára az áhitat új forrásait nyitni, a melyek táplálékot nyújtanak lelküknek és a melyekből felekezetünk számára is új erő fog fakadni. Szólaljon meg mindenki, a kinek mondanivalója van. Semmiféle más kérdés ne terelje el figyelmünket vallásos életünk e nagy ügyétől.

A zsidó házasságjog egy aktuális kérdéséről.

Szemináriumunk mostanában kibocsátott értesítőjében Dr. Blau Lajos tudós tanulmányára akadunk a zsidó házasság-felbontás és a zsidó válólevél történetéről.

De a szerző, mint műve bevezetésében mondja, nem tart gyakorlati célt szeme előtt és tisztán történeti kutatást kíván végezni, figyelmünket azonban házassági jogunkra irányítja és ennél fogva is alkalomszerűnek találjuk, hogy a t. kartársak elé a következő kérdést terjeszszük:

A polgári házasság intézménye több tekintetben súlyosan érinti ide vonatkozó vallási törvényeinket és hogy csak a legsúlyosabb eshetőséget említsük, megtörténhetik, hogy a már polgárilag elvált asszony újabb házasságot köt, a mikor pedig az ebből származó gyermekek vallásilag törvénytelenek. Ezzel szemben csak annyit tehetünk, hogy a születendő gyermekek törvénytelenységét felekezeti anyakönyvünkben megjegyezzük.

De bizonyára kötelességünk az is, hogy rajta legyünk, miszerint a polgárilag elválasztott házaspárokat a rituális válásra is indítsuk és lehetővé tegyük nekik az újabb vallásilag megkötendő házasságot. Nincs ugyan módunkban a válást eszközölni akkor, ha a férj azt megtagadja, de nem helyezkedhetünk a non possumus álláspontjára akkor is, midőn az asszony vonatkozik a válólevelet elfogadni.

Községemben ezen eset többször fordult elő és a férj ennél fogva csupán polgári házasságot kötött. Ennek valószínű következménye pedig az lehet, hogy az asszony, ha férje már újabb házasságra lépett, tőle többé get-et nem kaphat és így ő is pusztán polgárilag fog férjhez menni, minthogy vallásilag meg nem eskethető és férjes asszonynak tekintendő.

Azt hiszem, hogy szoros kötelessége ilyen esetekben a rabbiknak, hogy családi életünknek vallási tisztasága érdekében mindent elkövessenek, a mi fennálló törvényeink keretében lehetséges. Eljárásunkat megkönnyíti az, hogy a biblia szerint a férj több feleséget is elvehet, noha a többnejűség a zsidóságban soha nem tekintetett eszményi állapotnak, minthogy a Tóra a teremtés fejezetében az egynejűséget tanítja. De tény, hogy még a 13. században előfordult, hogy jámbor férfiak, ha első házasságukból gyermekek nem származtak, egy második feleséget vettek el a gyermekáldás reményében.

Teljesen uralkodóvá azonban a monogamiát a 11. században virágzott R. Gersom tette „cherem“-jével, mely úgy az asszony akarata ellenére való elválást, mint a többnejűséget eltiltotta.

De még ezután századokig tartott, míg a tilalom a különböző országokban élő zsidóság között általános elismerésre és elfogadásra talált.

Az a zsinat azonban, mely r. Gersom nagyfontosságú intézkedését megújította és megerősítette, kimondta azt is, hogy egyes kivételes esetekben három különböző országban működő rabbi, illetve vallástudós a tilalom felfüggesztését mondhatja ki és engedheti meg, hogy valaki első feleségétől való elválás nélkül második feleséget vegyen el.¹

Mint kivételes esetek említettnek ha az asszony erkölcsi viselkedése illemellenes, ha házasságtöréssel nem vádolható is, vagy egyébként vallástalan és midőn elmebajossá lesz.

Az első két esetben a decisorok szerint nem áll fönn r. Gersom tilalma és kényszeríthető az asszony a get elfogadására, a mi által neki is lehetővé teszszük az újabb férjhezmenetelt.²) Ha pedig ez nem lehetséges, úgy férjének az újabb házasságot száz rabbi hozzájárulásával engedjük meg.³) De Isszerles Mózes magától megszűntnek tartja ilyen esetekben a r. Gersom tilalmát.⁴

Ezen esetekhez hasonló az is, ha az asszony más vallásra tért, a mikor szintén csak 100 rabbi hozzájárulása mellett köthet újabb házasságot a férj, noha a legtekintélyesebb decisorok közt vannak olyanok, kik ilyenkor azt is elégségesnek tartják, ha az asszonynak helyettest állítunk és részére ennek adja át a férj a váló-levelet.

Ha pedig megtébolyodott az asszony, akkor is a férj 100 rabbi engedelmeivel újabb házasságot köthet, de gondoskodás is történjék a szerencsétlen asszonyról oly módon, a mint azt Ezekiel Landaunál előírva találjuk. E szerint meg kell állapodnia a férjnek apósával az anyagiak iránt és köteles váló-levelet iratni azon esetre, ha felesége meggyógyul és kijelölni maga helyett valakit, a ki azt neki át fogja adni, mihelyt az asszony kívánja. De még azt is szükségesnek tartja szerző, hogy a férj felgyógyulás esetére pénzbírság kiszabása mellett ígéretet tegyen újabb get írására és személyes átadására, minthogy az első get csak kivételesen vehető igénybe.

Ha a felhozottakat még azzal egészítjük ki, hogy a száz rabbinak, kik r. Gersom cheremjét felfüggesztik, nem egyenlő számban kell három országból levőnek lenni, a mint azt r. Szofer Mózes világosan hangsúlyozza (Resp. 4), akkor megadhatjuk a feleletet a fölvetett kérdésre.

Fel kell szólítanunk a rituális válást megtagadó asszonyt háromszor, 15 napi időközökben és ha megmarad szándékánál, úgy a fent leirt módon 100 rabbi beleegyezésével megengedjük a férjnek az újabb vallási házasságkötést; csak az anyagiakra nem kell tekintettel lennünk, minthogy a főnforgó esetben a világi törvény e tekintetben már intézkedett.

Ellenben ilyenkor is szükségesnek tartjuk, hogy a férj váló-levelet irasson és átadásával helyettest bizzon meg, azonkívül kötelezze magát,

1. L. Löw²L., Gesamm. Schriften III. 72 köv.

2. Sulchan Ar. E. H. 115 és Pitché Tesuba 48 hoz.

3. Chatam Szofer E. H. I. rész, resp. 3.

4. Responsumok 1. rec. E. Haézerhez 3. szám.

hogy szükség esetén újabb váló-levelet irasson, melyet maga fog átadni feleségének. Ily módon gondoskodunk az asszonyról is, hogy neki is lehetővé tegyünk vallásilag újra házasságot kötni.

Azt óhajtánám elérni fölszólalásommal, hogy az egész országban egyöntetű eljárást kövessünk, mert csak ily módon segíthetünk a főnálló bajon és nem szaporítjuk az eltéréseket házassági jogunk terén is.

Reményilem, hogy a t. kartársak sietni fognak véleményük nyilvánításával és elejét fogják venni azon nyugtalanító tudatnak, hogy akarattunk ellenére is előmozdítjuk a pusztán polgári házasságkötéseket.

Székesfehérvár.

Dr. Steinherz Jakab.

Vallásunk gyakorlati tanítása.

Lövy Ferenc dr. és Richtmann Mózes dr. kollega urak két cikkben fejtegették vallásunk gyakorlati tanításának szükséges voltát és nagy fontosságát.

Magam is azt vallom, hogy vallásunk gyakorlati tanítása felekezettünkre nézve életkérdés. Azért bátorkodom a kollega uraknak b. figyelmét felhívni arra, hogy mink, budapesti vallástanárok mit csinálunk és milyen eredményeket tudunk felmutatni e téren.

Hogy középiskolai növendékeink a vallásos gyakorlatokat elsajátítsák és a vallásos élethez szükséges ismereteket megszerezzék, *meghonosítottuk az istentiszteleti gyakorlatokat*. Ezeknek keretében módjában áll a vallástanárnak a hitélet minden egyes ágazatára, minden vallásos szertartásra, minden templomi szokásra és minden egyes ritusbeli hagyományra kiterjeszkedni.

Ezeknek az istentiszteleti gyakorlatoknak rendje, ideje és tananyaga a következő:

Minden középiskolai I. és II. oszt. tanuló köteles egyszer hetenként, a tanév elején, az illető vallástanár által meghatározott órában, feltétlenül megjelenni. Az első évben a mindennapi reggeli, délutáni, esteli, étkezés utáni és lefekvés előtti imádságokkal ismerkedik meg. Ez imádságok gyakoroltatása közben a tanuló begyakorolja egyuttal a kedusát, boruch hu uvoruch semót és áment. A gyakorlatokat pedig úgy kell vezetni, hogy minden istentiszteleti gyakorlaton, minden órában hangosan mondja el minden gyermek a legfontosabb mindennapi imádságokat (a semát, a tefillát és olénut).

Az istentiszteleti gyakorlaton átvett anyagot a gyermek otthon, szigorú utasításomra, minden nap egyszer átismételni tartozik. A feladott anyagot minden héten az óra elején kihallgatom és számon kérem, mint az iskolában végzett tananyagot. Céltudatos és energikus vezetés mellett, ha csak lehet, a szülők segítségének igénybevételével, sikerül a tanév végeig a fentemlített imádságos anyagot jól begyakorolni.

Az istentiszteleti gyakorlatok hivatalos ideje minálunk : október hó elsejétől május hó végéig.

A II. tanévben sorra kerülnek a szombati és ünnepi imádságok és Hálélszoltárok. Minthogy a gyermek már az előző évből ismeri nagyrészt a szokásos imádságok formáit, azért a második évben gyorsabb tempóban lehet haladni. Az első évben pl. a szöveget csak szavanként gyakoroljuk. A második tanévben pedig az előimádkozó tanuló egész verseket mond fel az osztálynak és az osztály az egész verset, szintén minden félbeszakítás nélkül mondja el. Ez időmegtakarítást, de egyuttal határozott haladást is jelent.

Ezeknek az imagyakorlatoknak a keretében pedig begyakorlom az ifjúsággal az ünnepi kedusát, a szombati és ünnepi kiddust és hávdólot. Rendesen a vallásos házból való növendék, a ki jól ismeri a gyakorlatot, leírja többi iskolatársai előtt a szertartásnak momentumait és a hozzá szükséges eszközöket. Minden alkalmat (ros-chodest, chanukat stb.) megragadok azon célból, hogy megmutassam az ifjúságnak, milyen imádságokat kell ilyenkor beiktatni, azt, a mit a talmudisták „meén hámeóra“-nak szoktak nevezni. Legvégül pedig begyakoroltatjuk még az ifjúsággal a szombatdelutáni istentiszteletet a minálunk szokásban lévő egyházi énekekkel együtt.

Egyuttal meg kell említenem, hogy a mi Előljáróságunk páratlan áldozatkésztsége lehetővé tette a középiskolai tanulónak még az egyházi énekek betanítását is. Minden második osztálynak rendelkezésére bocsát egy énektanárt, a ki az ifjúságot összesen hat énekórában megtanítja a szokásos egyházi énekekre.

Ezekkel az eszközökkel és ezen módszer követésével elérjük azt, hogy az ifjúság két év alatt megtanulja az imakönyvet forgatni, begyakorolja a zsinagógában meghonosított legszükségesebb imádságokat és megismeri alaposan a mindennapi és ünnepi szertartásokat és az egész hitéletet minden gyakorlati vonatkozásában.

Természetesen itt is úgy vagyunk, mint az iskolában. Vannak jó tanulók, a kik alaposan és teljesen elsajátítják a végzett anyagot és, sajnos, rossz tanulók, a kik nem tudnak velünk haladni. Azért ezeknek az ismereteknek az általánosítását későbbben a szülőknek buzdításától és felügyeletüknek állandó gyakorlásától várjuk.

Egyuttal ismervén a kollega uraknak ez irányban való meleg érdeklődését, mint a budapesti Talmud Tóra e. i. elnöke, az ez idén végzett tananyagot, leközlés végett, mellékelve küldöm.

I. osztályok. a) Imakönyv : מה טוב, אהבה רבה, אשרי אלהי נשמה, ארון עולם, זמן עולם, I. II. III., עלינו, ברכת המזון, I. és benedikciók. b) Biblia. I. M. 1. 2. 3. 4. 6. 7, 8, 9, 15, 18, 22—24, 37, 40—46, 47, 48, 49 és 50. *II. osztályok.* a) Tóra V. M. 1. 3. 4. 5. 6. 7, 9, 10, 14, 15, 16, 17, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34. b) Józsuá. *Felső osztály.* a) *Próféták* : Jona, Micha, Habakuk próféták. b) *Hagiogr.* Zsoltárok 90—136 c) Misna : Szanhedrin 1—9. d) Sámuel könyve curs. *Talmud.* b. Berakhot 13 a—26 a.

Budapest.

Dr. Farkas József.

Jegyzőkönyv,

mely felvétellett az Országos Rabbi Egyesület választmányának 1911. évi június 8-án a pesti izr. hitközség székházában tartott üléséről.

Jelen vannak: Dr. Bacher Vilmos diszelnök, Dr. Schnitzer Ármin elnök, Dr. Neumann Ede, Dr. Fischer Gyula alelnökök, Dr. Edelstein Bertalan pénztáros, Dr. Hevesi Simon ellenőr, Dr. Blau Lajos, Dr. Feldmann József választmányi tagok, Dr. Venetianer Lajos jegyző és mint vendég Feigl L. H. — Kimentette magát: Dr. Klein József.

1. Dr. Schnitzer Ármin megnyitja a gyűlést s jelentést tesz az elnökség működéséről a legutóbbi közgyűlés óta. „Az elnökség feladata“, ugymond, „a közgyűlés határozatait végrehajtani. A jegyzőkönyv 14. pontja szerint pártoló tagokat kellett volna szereznünk, de időközben arra a tapasztalatra jutottunk, hogy eziránt legelső sorban magában a fővárosban kell érdeklődést kelteni s mozgalmat indítani. A 15. pont a nyugdíjügyről szól, mely mai választmányi ülésünk legfőbb tárgyát képezvén, arról külön fogunk tárgyalni. A 17. pont szerint a közgyűlés felhívta a tanügyi bizottságot, hogy foglalkozzék az egyetemes hitoktatási tantervvel s hozzon netáni módosításokat javaslatba; erre nézve jelentem, hogy már hónapokkal ezelőtt felkértem a bizottság elnökét, hogy az ügy alapos tárgyalása céljából hívja egybe a tanügyi bizottságot, de ez ideig a bizottság nem kezdte meg működését. A 18. pont azt a szép határozatot tartalmazza, hogy az ORE rendezzen felolvasásokat, theológiai előadásokat minden évben más-más nagyobb vidéki községben s a közgyűlés felkérte az indítványozót, hogy az elnökséggel egyetemben intézkedjék az eszme megvalósítása iránt; eddig ez ügyben nem történt intézkedés, de a határozat még az idei nyár folyamán megvalósítható. A 19. pont azon ugyancsak üdvös határozatról szól, hogy az elnökség foglalkozzék az istentisztelet méltóságának emelése kérdésével, hogy a zsinagógai ének a legegyszerűbb legyen s hogy azon dallamok, melyek pusztán a hallgatók gyönyörködtetésére szolgálnak, küszöböltessenek ki. Az indítvány nagyon helyes volt, már azért is, hogy általa tanúságot tegyünk istentiszteletünk elfajulása ellen. A közgyűlés határozatának érvényesítésében az ügy rendkívüli fontosságának tudata fogja vezérelni az elnökség intézkedéseit. A közgyűlési jegyzőkönyv 20. pontja értelmében kiirtuk a pályázatot egy magyar nyelvű Peszach-Hagadára, de a kitűzött határidőre egyetlen pályázó sem jelentkezett; azonban az eszmét nem ejtjük el és módot fogunk keresni, hogy miként foganatosítsuk a határozatot. A 21. pontban foglalt határozat foganatosítása rendkívül bajos, minthogy még a legkisebb hitközségek is féltékenyen őrzik önállóságukat, s ha csak általánosságban fordulunk az illetékes felekezeti és kormányhatóságához, úgy egyszerűen tudomásul veszik jelentésünket, ha pedig konkrét esetre hivatkozunk, úgy a hazai zsidóság jelen szervezete mellett csak illetéktelen beavatkozásnak tekintik jelentésünket, kényszeríteni pedig ugysem lehet a hitközségeket. A 22. pont szerint Dr. Eisler és Dr. Diamant azonos indítványa alapján javaslatot kellene

készítenünk a rabbik jogkörének megállapítása tekintetében. Dr. Diamant, kít a tervezet kidolgozására felkértem, megígérte, hogy e napokban megküldi. A 23. pontra vonatkozólag, mely Dr. Flesch indítványa alapján a papi ornátus egyöntetűvé tételéről szól, jelenthetem, hogy a közgyűlés által e kérdés tanulmányozására kiküldött bizottság az ügy széleskörű tanulmányozásával és megfigyelésével járó nehézségek következtében még nem jutott végleges megállapodásra. A 24. pont figyelmébe ajánlja az elnökségnek, hogy egyenlítse ki az esetleg előforduló ellentéteket, melyek rabbik és hitközségeik, vagy hitközségi tagok közt támadnak. A közgyűlés óta közbenjártam egy esetben, de — fájdalom — sikertelenül, a nagymérvű viszályok az illető hitközségben továbbra is fennállnak. A 25. pont a kihirdetésről szóló határozatot tartalmazza; jegyzőnk, Dr. Venetianer el is készítette a hitközségekhez küldendő átíratot, melyet azonban nem foganatosítottunk, minthogy elfogadtuk Dr. Neumann alelnök azon helyes véleményét, hogy a közgyűlésnek a hitközségekkel tudatandó összes határozatait *egy* átíratnak kell tartalmaznia. Legelső sorban főfontosságúnak a nyugdíj felkarolásáért való kérelmünket kell tekintenünk, s minthogy ebben az ügyben még nem juthattunk megállapodásra, az imént említett levél szétküldése is elmaradt. A 28. pontban Dr. Schwarz indítványára hozott határozatunk foglaltatik, melyre nézve illetékes hatóságoknál kísérleti lépések tétettek, de meggyőződünk arról, hogy a szombati hetivásárok köznpra való áttételét csak az egyes községek az illetékes közigazgatási hatóságok révén vihetnék keresztül.

Ezek után van szerencsém azon nagyszabású ünnepélyről is jelentést tenni, melyet a szegedi hitközség megdicsőült főrabbiája Löw Lipót születésének századik évfordulója alkalmából rendezett s melyen a hitközség meghívására az ORE is méltó módon vett részt. Végül szomorú kötelességemnek tartom, hogy említést tegyek azon súlyos veszteségről, mely a magyar rabbikart három derék tagjának elhunytával érte. Közvetlenül a közgyűlés után elragadtatott Richter Zsigmond érsekujvári rabbi, továbbá Kohn E. H. békéscsabai rabbi s végül Handler Márk tatai rabbi, kinek elköltözése annál is gyászosabb reánk nézve, minthogy választmányunknak is tagja volt. Mindhárom esetben az Egyesület fájó részvétét fejezte ki a családnak s hitközségnek. Kérem jelentésem tudomásul vételét“.

A választmány tudomásul veszi az elnök jelentését és méltányolva az egyes határozatok foganatosítása körül felmerült leküzdhetetlen akadályokat, hálás köszönetet mond buzgó intézkedéseier.

2. Dr. Neumann alelnök jelenti, hogy a Szegeden tartott Löw-emlékűnnepélyen résztvett tizenkét tagtárssal; az egyesületi közlőny kettős számának Löw Lipót emlékének szentelt teljes tartalmával és az ünnepi istentiszteleten Dr. Venetianer jegyző által tartott szónoklattal méltóan hódolt az ORE a nagy mester emlékének.

A választmány tudomásul véve a jelentést, köszönetet mond Dr. Neumann alelnök szerkesztőnek a közlőny tartalmas ünnepi számáért, valamint a jegyzőnek Szegeden tartott hitszónoklatáért.

3. Az özvegyi segély ügyét véve tárgyalás alá, elnök behatóan ismerteti azon aggályokat, melyek a közgyűlés határozata óta felmerültek a tagok körében s az általuk felvetett kérdések alapos megvitatása után, melynek fonala gyanánt Dr. Klein József szabálytervezete szolgált, a választmány megállapodott a következő pontokban :

a) Az özvegyi segély intézménye részint mint biztosítási önsegély, részint pedig mint a karszellem s az egymás iránti baráti szeretet tudatának nyilvánulása, megalkotandó és fenntartandó

b) Az ORE tagjaira nézve nem kötelező az özvegyi segély intézménye, azaz lehetnek az ORE tagjai olyanok is, kik az özvegyi segélyre vonatkozó jogokat és köteleességeket nem fogadják el; de özvegyi segélyben csak olyanok részesülhetnek, kiknek férjei az intézménnyel kapcsolatos köteleességeknek minden egyes esetben pontosan megfeleltek.¹⁾

c) Az özvegyi segély intézményének részesei kötelesek minden egyes részes tagtárs halála alkalmával — a halált követő egy hónapon belül — husz koronát az egylet pénztárába befizetni, s így az özvegyi segély annyiszor husz korona, a hány részes tagja van az intézménynek. Ha esetről-esetre egyik-másik tagtárs az egylet elnökénél bizalmas jelentést tesz arról, hogy nem képes ilyen összeget fizetni, úgy az elnök fogja felkérni az illető hitközséget, hogy tegye lehetővé rabbija ez iránti köteletségének teljesítését.

d) Minden egyes részes tag halálesete alkalmával megbiz az ORE elnöksége egy alkalmas tagot azzal a kiküldetéssel, hogy tárgyalást folytasson az illető hitközség vezetőségével, hogy méltó és méltányos módon rendeztessék az elhunyt rabbi özvegyének nyújtandó hitközségi segély, nehogy az utóbbi csorbát szenvedjen az ORE özvegysegély-intézménye által.

e) Özvegysegélyben részesül maga az özvegy; ilyenek nemléte esetén a kiskorú vagy segélyre szoruló gyermekek, ilyenek nemléte esetén az özvegysegély az illető elhalt tagtárs nevét viselő alapítvány gyanánt csatoltatik az ORE segélyalapjához.

4. Dr. Neumann alelnök előterjeszti azon indítványát, hogy megszorult tagoknak, valamint özvegyeik s árváiknak alkalmi támogatására segélyalapot létesítsen az egyesület. A választmány az indítványt okaiban és céljaiban teljesen méltányolva, alapos megvitatás után a következő határozatot hozta:

a) Az egyesület jelenlegi 2176.14 K. vagyonából kihalásandó 1000 K., melyből külön segélyalap alakittatik.

b) A segélyalap gyarapodni fog kamatok, adományok s fel nem vett özvegyi segélyekből.

c) Ezen alap külön kezelendő s róla évenként kimutatás készitendő.

d) Ezen alapból 100 K-ig terjedő segélyt az elnökség utalványozhat, azon fölül az utalványozás joga a választmányt illeti meg.

¹⁾ Az ebben a pontban foglalt határozatra az a körülmény készitette a választmányt, hogy minden sürgetés és hathatós felszólítás dacára 150 tag közül csak 75 fizette be a 20 koronát és az 1910. december havában tartott értekezleten is sokan kijelentették, hogy nem vesznek részt ezen intézményben.

5. Elnök előadja Richter Zsigmond özvegyének segélye ügyét, melyre vonatkozólag a választmány egyhangulag elhatározza, hogy mivel Richter Zsigmond elhalálozása alkalmával még egyáltalában nem volt szervezve az alap, a szabályzat még nem kidolgozva s mivelhogy Richter Zsigmond egyáltalában nem is birt jogosultsággal e segély iránti igényre, a mint ezen körülmény a választmányi gyűlés folyamán az egyesület könyveibe való betekintésből vált nyilvánvalóvá, a befolyt 1500 K. nem adatik ki Richter özvegyének, hanem az összeg mint a legközelebbi halálesetre előre befizetett járulék kezeltetik; minthogy azonban tekintettel van a választmány Richter özvegyének s nagyszámú kiskorú árváinak segélyre szorulására, elhatározza, hogy a megalakítandó segélyalap egyezer koronás vagyonának terhére 500 korona segély küldessék az özvegynek.

6. A nyugdíjügyre vonatkozólag elnök bemutatja Dr. Lövy Ferencnek, a nyugdíj-bizottság elnökének jelentését, melynek kapcsán felkéri a választmány Dr. Bacher, Dr. Fischer és Dr. Hevesi tagtársakat, hogy küldöttségileg keressék meg Dr. Mezey Ferenc kir. tan. urat, az Orsz. Izr. Iroda titkárát s kérjék fel az évi államsegély bizonyos százalékának megállapítására, hogy az ily módon nyert segély évenként a nyugdíjalaphoz csatoltassék.

7. Az ORE által rendezendő felolvasásokra és rabbiértekezletre vonatkozólag a választmány Dr. Neumann alelnök jelentése alapján elhatározza, hogy azok megtartását a jövő évre halasztja.

8. Elnök megdöbbenő adatoktól támogatva, azon szomorú jelenségre hívja fel a választmány figyelmét, hogy illetéktelen tényezők Háttárakat adnak olyanoknak, kik személyesen nem is jelentkeztek és nem vizsgáztak előttük, miáltal sok visszaélés történik szerte az országban, mire a választmány elhatározta, hogy ezen sürgős megoldást igénylő kérdést a legközelebbi gyűlés napirendjére fogja tűzni.

9. Miután elnök Dr. Blau Lajos és Dr. Feldmann József urakat a jegyzőkönyv hitelesítésére felkérte és még hálás köszönetet mondott a pesti izr. hitközség vezetőségének a helyiség átengedéseért, a gyűlést bezárta.

KRÓNKA.

— **Az államsegély felemelése és az autonómia előmunkálatai.** Gróf Zichy János, vallás- és közoktatásügyi miniszter, a jövő, 1912. évre szóló költségvetésben 120.000 koronával emelte fel „az izraelita vallásuk egyházának“ állami segélyét.

A segélynek fölemelését a miniszter a következőképpen okolja meg: „Az izraelita vallásfelekezet ez évi segélyének a múlt évihez képest kétszeresére történt fölemelését egyrészt a felekezet részéről hangoztatott az az általános panasz tette szükségessé, hogy az izraelita felekezeti célok a törvényhozás részéről a többi egyházakkal szemben még mindig aránytalanul

csekély támogatásban részesülnek, másrészt, mert elodázhatlanul szándékomban áll az 1911. évi költségvetés parlamenti tárgyalása alkalmával több oldalról megnyilatkozott óhajhoz képest az izr. felekezet autonómiájának végleges rendezésére irányuló előmunkálatokat fogantatba vétetni. Az ezen munkálatok során felmerülő kiadások szintén a szóban levő tételből fogtak fedeztetni“.

— **Dr. Székely Ferenc igazságügyminiszter a zsidók magyarságáról és a pártok egyesüléséről.** Dr. Székely Ferenc miniszter a III. Orsz. Patronage-kongresszuson Dr. Klein József főrabbi üdvözlétére a következő szavakkal válaszolt :

„Tisztelt Uraim! Igen jól estek azok a szavak, a melyeket főtisztelendő szónokuktól hallottam. Igazolhatom azt, a mit mondott. Mint aktív miniszternek volt alkalmam arról meggyőződni, hogy a hazai zsidóság még ott is, a hol nyelvében nem teljesen magyar, érzelmeiben kifogástalan és tetteiben tiszta hazaszeretet nyilvánul meg. A dunántúli zsidóságról, a melyet közelebbről ismerek, azt is tanúsíthatom, hogy már nyelvében is teljesen magyar. Megvallom, hogy a felvidék zsidóságáról az volt az információm, hogy a nyelv tekintetében itt még sok a kívánni való. De örömteljes érzéssel tapasztalom, hogy itt is vannak már oly rabbik, a kik hazafias érzelmeiket ily tiszta és gyönyörű magyarsággal is ki tudják fejezni. Most pedig még csak azt az egyet jegyzem meg, — de azt már mint volt kultuszminiszter mondom — hogy nagyon kívánatos volna, ha a különböző árnyalatu hitközségek : a kongresszusiak, orthodoxok és egyebek egyesülnének.“

— **A XI. izr. községkerület közgyűlése** október 17-én tartotta idei közgyűlését Székesfehérvárott. A gyűlésen a kerület képviselői majdnem teljes számban jelentek meg. *Steinherz* Jakab dr. székesfehérvári főrabbi bevezető imája után *Wertheim* Ármin kerületi elnök kegyeletes szavakban emlékezett meg a kerület három elhunyt tagjáról: *Iillitz* Benő dr.-ról, *Pcrl* Miksa dr.-ról és *Veltner* Károlyról. Megnyitó beszéde során indítványozta, hogy a közgyűlés szerencsekívánatait fejezze ki *Leopold* Sándor, a IX. községkerület elnökének házassága 50. évfordulója, *Grünfeld* Jakabnak a vas-koronarenddel történt kitüntetése és *Rosenthal* Nándornak veszprémi hitközségi elnöki működésének 25. évfordulója alkalmából. Az indítványt a gyűlés élénk helyesléssel elfogadta. Ezután *Heuman* József dr. hatásos beszédben méltatta azt az áldásos tevékenységet, melyet *Wertheim* Ármin, kerületi elnök a haza, a társadalom és a felekezet közéletében kifejt, 70. születésnapja és kerületi elnöki működésének 15. évfordulója alkalmából — a gyűlés lelkes éljenzésétől kísérvé — szívélyesen üdvözölte.

Fodor Mór kerületi jegyző terjesztette elő ezután az előjáróság jelentését. Első részében a jelentés a kerület ügyeiről ad számot. Megtudjuk belőle, hogy az elnökség a községek kebelében felmerült számos vitás ügyet mind békésen intézte el, úgy hogy a bíróság egybehívása egy esetben sem vált szükségessé. Ismerteti azon ügyeket, a melyekben a kerület mint véleményező szerv járt el. Végül beszámolt a községek segélyezéséről.

Eszerint a kerület támogatásra szorult községei a folyó évben az egyházi célokra szánt javadalomból 3800 korona segílyt nyertek.

Második részében a jelentés kiindulva az Egyenlőség azon mozgal-mából, mely 1907 ben egy *zsidó nagygyűlés* tárgyában indult meg, ismerteti az okokat, melyek folytán a nagygyűlés eszméje magának a megindítónak, az Egyenlőség szerkesztőjének indítványára, lekerült a napirendről. Azután konstatálja, hogy az orthodoxvezetők ridegen visszautasító magatartása és a kultuszminiszter azon álláspontja közt, hogy az egységes egyházi szervezet megalkotására hivatott egyetemes gyűlés csak az esetben hozhatja meg a várt üdvös eredményt, *ha az autonomia szükségességének érzete az egész magyar zsidóságot áthatja*, oly éles ellentét mutatkozik, a minek folytán alig remélhető, hogy a közeljövőben ez irányban eredményt érhet el felekezetünk, különösen, a míg az orth. szervezetű községek a Lukács György-féle szerencsétlen rendelet nyügét viselni kénytelenek. Szól még a jelentés az 1848. XX. törvénycikkről, melyről legutóbb illetékes helyen deklarálták, hogy annak végrehajtása a zsidó felekezetet ép úgy érinti, mint a többi bevett felekezeteket.

A gyűlés a jelentést általános, élénk helyesléssel fogadta. *Rosenthal* Nándor indítványára kimondta, hogy az, mint felekezetünk utolsó négy évi történetének értékes dokumentuma minél szélesebb körben ismertetendő és *Vető* Zsigmond indítványára *Fodor* Mór jegyzőnek gondos, szép munkájáért elismerő köszönetét fejezte ki.

A számvizsgálók jelentése és ennek alapján a felmentvény megadása után következett a tisztujítás. Megválasztottak kerületi elnökké *lelkes, élénk egyhangusággal Wertheim* Ármin, alelnökké *Rosenthal* Nándor, pénztárossá *Lövy* Károly dr., jegyzővé *Fodor* Mór. Elöljárósági tagok: *Grünfeld* Jakab, *Hoffer* Ármin dr., *Heuman* József dr., *Kovács* Lipót, *Ney* József dr., *Steinherz* Jakab dr., *Taub* Jakab. Birósági elnökké *Lövy* Károly dr., alelnökké *Spitzer* Mór dr. választott. — Kisorsoltatott még 12 birósági tag.

Az indítványok során élénk eszmecsere fejlődött ki *Bernstein* Sámuel szépen, alaposan megindokolt azon indítványa fölött, hogy az ügyek mai állása mellett a haladó zsidóságnak mindent el kellene követni a *külön szervezkedés* ügyében. Többek hozzászólása után *Bernstein* Sámuel kijelentette, hogy a hangulatra való tekintettel nem óhajtja indítványát szavazás alá bocsájtani, hanem a maga részéről is hozzájárul *Heuman* József dr. közvetítő indítványához, hogy a *nagygyűlés eszméjének fonala ismét felvé-tessék* ott, a hol annak idején elejtve lett és eziránt a kerület tegye meg a szükséges lépéseket az Országos Irodánál. A határozat ily értelemben ki is mondatott.

A gyűlés után, mely *Steinherz* Jakab dr. zárimájával fejeződött be, *Wertheim* Ármin fényes ebédet adott vendégszerető házában az egybegyűlték tiszteletére.

— **Országos nagygyűlés.** Dr. *Klein* Adolf, a szabadkai hitközség elnöke szeptember 15-én kelt körlevélben a testvérgyülekezetekhez fordult, a melyben „az évtizedekre visszanyúló zsidó felekezeti villongások és ellen-

tétek kiegyenlítése érdekében egy Budapesten egybehivandó, a hazai összes hitközségek kiküldöttéiből álló nagygyűlés megtartását indítványozza és felkéri az előljáráságokat, „hogy a nagygyűlés megtartásáról szóló indítványt a legközelebbi sürgősen egybehivandó községi gyűlés elé pártolólág terjeszteni, a mozgalomhoz csatlakozni és abban a gyűlésük által kijelölendő kiküldöttével résztvenni kegyeskedjenek“.

— **Papiktatás.** Az *esztergomi* hitközség augusztus 31-én iktatta be új papját Dr. *Spiegel* Ármint, a ki eddig a szarvasi hitközség rabbija volt. Az érkezőt az állomásnál *Popper* Bernát hitközségi alelnök, a templom előtt pedig *Weisz* Sándor üdvözölte. A beiktató beszédet Dr. *Blau* rabbiképzőintézet tanár mondotta. Utána Dr. *Spiegel* székfoglaló beszéde következett. Az ünnepségen másvallásúak is nagy számban vettek részt, a hatóságok pedig képviselve voltak.

— **Fuchs Mór emléke.** A *nagyvárad* *orthodox hitközség tantsüllete* szept. 10-én az elhunyt főrabbi emlékére gyászünnepélyt tartott. Meltatva a főrabbinak a hitközségi iskolák létesítése körül szerzett érdemeit, elhatározta, hogy emlékét a jegyzőkönyvben megörökíti, a tanácsterem számára megfesteti arcképét és alapítványt létesít nevére, melynek kamataiból a héber tanulmányokban kiváló növendékeket fogják jutalmazni.

— **Elhalálozás.** *Löwinger* József, a keszthelyi hitközség főkántora szept. 7-én elhunyt. Négy évtizeden át működött szaktudással és buzgalommal, egyaránt állotta meg helyét mint tanító, jegyző és kántor. Végtisztességén, a melyen a gyülekezet kegyelete megható módon jutott kifejezésre, Dr. *Büchler* Sándor főrabbi méltatta életének nemes tartalmát.

— **Drágasági pótlék.** A szenicei hitközség a rabbinak, tanítóknak, kántoroknak és templomszolgának drágasági pótlékot szavazott meg.

— **Templomavatások.** A *nagyszentmiklósi hitközség* szeptember 10-én avatta fel új templomát. Az ünnepség diszkozygyűléssel kezdődött, a melyen Ürményi Antal alelnök a megnyitó beszédet mondotta, Fried Lajos pedig felolvasta a *Popper* Ernő elnök nevéhez fűződő templomépítés történetét. A zárkövetéssel ünnepi szónoka Dr. Blattner Ármint volt. A régi templomtól Dr. Gerstl Ignác nagyszentmiklósi rabbi búcsuzott. Az új zsinagógában Dr. Singer József temesvár-gyárvárosi és Dr. Löwinger Adolf szegedi rabbi ünnepi, Dr. Gerstl Ignác pedig avató beszédet mondott. A magasztos ünnepségen a helyi hatóságok, a lelkészi kar, továbbá a temesvár-gyárvárosi, hódmezővásárhelyi és nagyikindai hitközség képviselői is részt vettek.

Ugyanazon napon avatták fel Budapesten a *Budapesti Komaegylet* templomát. Az ünnepség szónoka Dr. Adler Illés rabbi volt.

Nagy ünnepségek keretében adták át rendeltetésének a *nyitrai* kongresszusi hitközség új templomát, mely *Baumhorn* Lipót tervei szerint készült. Az ünnepség a vármegyházán tartott diszgyűléssel kezdődött, melyet *Verő* Artur hitközségi elnök vezetett. A diszgyűlés után az egybegyűltek, élükön a főispán s a megyei, valamint a városi hatóságok fejei, a templom elé vonultak, a melynek kapuját a kultuszelőjáró nyitotta ki. Az avatás

szónokai Dr. Klein Dezső, Dr. Kiss Arnold, Dr. Klein József és Dr. Silberfeld főrabbiak voltak. A szent aktust diszlakoma követte.

A kassai kongr. hitközség átalakította templomát és abban orgonát helyeztetett el. Az orgona miatt heves harcok folytak a hitközségben, a melynek vezetősége ragaszkodott elhatározásához. Az átalakított templomot Dr. Klein József főrabbi ünnepi beszéde avatta fel.

— **A kecskeméti templom.** A megrendítő katasztrófa, mely a kecskeméti hitközség, a haza egyik legvirágzóbb, mintaszerű intézményekkel ékes gyülekezetének istenházát érte, a hitrokonokat a megindult segélyakció lelkes felkarolására készítette. A szent ügyet kartársaink meleg jóakarátába ajánljuk.

— **A böződujfalvi prozelita hitközség temploma.** Dr. Schnitzer Ármin főrabbi lelkes felhívásban fordul a hitrokonok áldozatkészségéhez, adományokat kérve az építendő új templom céljaira. A legmelegebben ajánljuk ennek a kegyes ügynek a támogatását is. Az adományok Dr. Schnitzer főrabbi címére küldendők.

— **Főünnepi istentisztelet a régi képviselőházban.** A pesti hitközség a főünnepken a régi képviselőház üléstermében istentiszteletet rendezett. Dr. Fischer Gyula és Dr. Hevesi Simon predikáltak, a kántori funkciókat Lazarus Adolf és Quartin Savil végezték. Az imaszékek bérjövendelmét a hitközség a kecskeméti templom felépítésére megszavazott 10,000 korona fedezésére fogja fordítani.

— **Az Orsz. Izr. Patronage-Egyesület** központi választmánya okt. 12-én ülést tartott. A tárgysor előtt Székely Ferenc elnök jelentést tett a kassai orsz. patronage-kongresszusról, melyen Dr. Hevesi Simon társelnökkel képviselte az egyesületet. A kongresszus dicsérettel emlékezett meg az Orsz. Izr. Patronage-Egyesület működéséről és elfogadta az izr. patronage-tól képviselt álláspontot, hogy ezentúl a védett gyermekek kivételesen szülőiknél is meghagyhatók legyenek, elhatározván, hogy ebben az értelemben felír a kormányhoz. Szólt továbbá a kassai és egri fiókok tevékenységének megindulásáról, melyeknek alakuló ülésein személyesen is részt vett. A többi vidéki alakulásról Breuer Soma nagykáta főrabbi számolt be. Ezt követte a titkári beszámoló. E szerint az egyesületnek 4678 tagja van. (21 örökös, 241 alapító, 377 budapesti és 897 vidéki rendes, 365 budapesti és 2717 vidéki pártoló) A pártfogolt gyermekek száma 661, közülök 430-ért az egyesület fizet. 231 ingyentartásban van elhelyezve, 24 örökbe fogadtatott. Az állami rendőrség és a büntető híroságok 119 fiút és 22 leányt biztak az egyesület gondozására, a kik közül 19 leányt háztartási munkára, 80 fiút pedig tanocnak szegődtek. Augusztus 1-jével az egyesület irodahelyiségével kapcsolatban ingyenes menhelyt rendezett be, a melynek vezetésére gondnokot alkalmaztak. A napi forgalom 7 gyermek. Eddig 105 gyermek részesült menhelyi pártfogásban. Az egyesület vidéki fiókjainak száma 32. A bíróságok részére 278 környezettanulmányt szolgáltatottak és a folyó évben kiadmányt készítettek el. A belvárosi takarékpénztárnál az egyesület

javára 49,610 K 90 fillér vagyont kezeinek. A választmány tudomásul vette a jelentést és rendkívül eredményes működéséért elismerést és köszönetet szavazott az egyesület vezetőségének. Ennek megtörténte után Székely Ferenc elnök még megemlékezett arról, hogy Dr. *Kohn* Sámuel főrabbi és maróthi *Fürst* Jakabné hetvenedik születésnapjukat ünnepelték. Javaslatára a választmány kimondotta, hogy nevezetteket üdvözlí és örömeinek a jegyzőkönyvben is kifejezést ad.

A kassai patronage-kongresszus ünnepségei keretében megalakult az *Orsz. Izrael. Patronage-Egyesület kassai fiókja*, A városháza nagytermében tartott alakuló gyűlés elnöke Székely Ferenc udv. tanácsos volt, kívül Dr. *Hevesi* Simon és *Breuer* Soma rabbik képviselték az országos egyesületet. Dr. *Klein* József, Dr. *Hevesi* Simon és *Breuer* Soma beszédei után kimondták az alakulást és megválasztották a tisztkart.

— **Az Orsz. Magyar Izrael. Közművelődési Egyesület** Báró *Dírsztay* Béla és Dr. *Neumann* Ármínné elnökletével igazgatósági ülést tartott, a melyen Dr. *Hevesi* Simon ismertette az egyesület őszi programját. Előadta, hogy november 1-én hét magyar nyelvi tanfolyam nyílik meg olyanok részére, kik magyarul írni és olvasni nem tudnak. A tanfolyamok öt hónapig tartanak és ingyenesek. Életbe lépnek továbbá november 1-én az ingyenes gyors- és gépirási tanfolyamok árva gyermekek és özvegy nők részére. Nyilvános előadást december és január havában tizenkettőt rendez az egyesület, könyvtárát és olvasótermét pedig január 1-én nyitja meg. A főtitkár a Mensáról tett jelentést, végül pedig az öt 400 koronás iskolai pályázat felett döntött az igazgatóság és Dr. *Kohn* Sámuel főrabbit, valamint maróthi *Fürst* Jakabné születésük 70 évforduloja alkalmából üdvözölték. Az ülés a Dr. Sámuel Lázár igazgatósági tag elhalálozása miatt kifejezett részvétnyilvánítással záródott.

— **Az Országos Magyar Izrael. Közművelődési Egyesület Mensája** ismét megnyílt. A szeptember hó 30-án Dr. *Neumann* Ármínné elnökasszony, Báró *Dírsztay* Béla elnök és Báró *Herzog* Mór közművelődési egyesületi elnök jelenlétében megtartott értekezlet megállapította azokat a módozatokat, a melyek mellett az intézmény megszilárdítható és fejlesztése biztosítható lesz. A Mensa 300 zsidó egyetemi hallgatónak nyújt részben ingyenes, részben féldíjas, részben mérsékelt áron izletes ebédellátást saját helyiségében (IX. Ráday-utca 11), mely könyvtár- és olvasó helyiséggel kapcsolatos és otthona egyszersmind a zsidó egyetemi ifjuság zene- és ének-körének. Az intézet helyiségei az egyetemi ifjuság nagy érdeklődése folytán már ez idő szerint szükeknek bizonyultak és a bizottság ennél fogva kénytelen volt 40 jelentkezőnek kérvényét elutasítani. Ez a körülmény arra indította a Mensa elnökségét, hogy a helyiség kibővítését, vagy nagyobb helyiség bérlését sürgős teendői közé felvegye és remélhető, hogy ez a kérdés rövid időn belül meg lesz oldva. A főünnepek alatt a Mensa céljaira felajánlott templomi és egyéb adományok 4125 K-ra rugnak. Elismeréssel emlékeztek meg Salamon *Jakab* nagylelkű adományáról, mely Dr. *Kohn*

Sámuel főrabbi intézkedése folytán lehetővé tette, hogy 25 újabb egyetemi hallgató három hónapon át díjmentes ellátásban részesüljön. A Mensa vezetősége kéri felekezetünk áldozatkész emberbarátaikat, hogy a nemes példát követve, kegyes adományaikat az Omike központi hivatalába (Sip-utca 12.), vagy Dr. Hevesi Simon rabbi címére (VII., Wesselényi-utca 10.) eljuttatni sziveskedjenek. A Mensa vezetősége szívesen veszi, ha érdeklődők az intézményt látogatásukkal megtisztelik.

— **Az Omike gyors- és gépirási tanfolyamai.** Az Omike nov. 1-én két ingyenes 4 és 6 havi gyors és gépirási tanfolyamot nyit. A négy havi tanfolyam tárgyai: magyar vagy német gyorsírás, magyar vagy német gépirás, szépírás, helyesírás és kereskedelmi ismeretek. A hat hónapos tanfolyam tárgyai: magyar és német gyors- és gépirás, szépírás, helyesírás és kereskedelmi ismeretek. A tanfolyamokon ingyenesen részt vehetnek árva fiúk és leányok, valamint özvegy nők, hogy a gyors- vagy gépirás elsajátítása által önálló keresethez juthassanak. A tanfolyam befejeztével a hallgatók közérvényes bizonyítványt kapnak és elhelyezésükről is lehetőség szerint gondoskodik az egyesület. Az Omike tagjainak jogában áll az ingyenes tanfolyamokra hallgatókat ajánlani. Ily irányú bejelentések Dr. Weiller Ernő főtitkárnál (VIII., Józsefkorut 28.) teendők.

— **A Chinuch Neórim Bét-hamidrása.** A budapesti Chinuch Neórim-egyesület új intézményt létesít, a melynek célja főképpen felnőtteket bevezetni a héber ismeretekbe. Tanítják majd a Szentírást, a Talmudot és a vallásos szabványokat. Az akciót Dr. Adler Illés pesti rabbi és Dr. Munkácsi Bernát tanfelügyelő vezetik. Az előadások ingyenesek lesznek.

— **Betegápoló nővérek vizsgája.** A Pesti Chevra Kaddisa intézkedéséből képzett betegápoló nővérek második évfolyama szeptember havában vizsgázott. A vizsgáló bizottság Winterberg Gyula udv. tanácsos elnökből, Adler Gyula kórházi biz. elnökből, Dr. Stiller Bertalan udv. tan. egyetemi tanár főorvosból, valamint a kórházi orvosokból állott. A vizsga végén Winterberg Gyula buzdító beszédet intézett a nővérekhez. Az új tanfolyam október 4-én kezdődött.

— **A Főiskolai Zsidó Hallgatók Énekkara.** Szeptember 30-án új egyesület alakult a fővárosban, mely programjával első sorban az ősrégi és modern zsidó zeneirodalom művelését tűzte ki, párhuzamosan a magyar mű- és népdal kultiválásával. Működésének köre ki fog terjeszkedni hangversenyek és ifjúsági ünnepek rendezésére és a nagyobb vidéki hitközségekbe tervezett kirándulásaival az egész országban fel fogja ébreszteni a zsidó zene iránt való érdeklődést. Az egyesület művészi vezetését Burger Lajos, a pesti hitközség főpénztárosa vállalta el.

— **Uj iskola.** Az ungvári hitközség október 15-én új elemi iskolai épületet adott át rendeltetésének.

— **A pozsonyi jesiba diákasztala.** A pozsonyi jesiba növendékeinek száma egyre fogy, minthogy azok ellátásáról a fokozódó drágaság folytán gondoskodni nem tudnak. Erre való tekintetből bizottság alakult

mely közös diákasztal létesítését tűzte ki feladatául és e végből a jesiba iránt érdeklődők támogatását kéri.

— **A kántorok fizetés- és nyugdíjügye.** A kántorok a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez fordultak fizetés- és nyugdíjügyük rendezése céljából. A miniszter a kérelemről értesítette az Országos Irodát, mely a kerületi elnökségekhez a következő átiratot intézte:

Tekintetes kerületi Elnökség! A vallás- és közoktatásügyi miniszter ur önagyméltósága f. évi szept. hó 23-án 91559 sz. a. kelt rendeletével arról értesített bennünket, hogy az izraelita kántorok azzal a kérelemmel fordultak hozzá, hogy fizetésük és nyugdíjügyük rendezéséről gondoskodjon.

Jól tudom — mondja idézett rendelet — hogy a kántorság tisztán egyházi funkciót végez s így a kérelem is szorosán véve a hitközségek hatáskörébe esik, mivel azonban az óhajtott rendezés nézetem szerint csakis törvényhozási uton volna egyöntetűleg eszközölhető, ebben pedig a kezdeményezés joga engem illet meg, indítatva éreztem magamat a kérdés felvetésére.

Ezért a kultuszminiszter úr öexcellenciája felhívja a vezetésünk alatt álló Irodát, hogy úgy a kongresszusi, mint a statusquo izraelita hitközségi kántorok fizetési- és nyugdíjügyét érintő kérdésre vonatkozólag véleményesen nyilatkozzunk, a megfelelő adatokat bocsássuk rendelkezésére és egyszersmind aziránt is tegyünk jelentést, hogy a hitközségi kántori állás minő képesítéshez van kötve s valamely módon van-e már gondoskodva a kántorok nyugdíjigényeiről.

Az ügy előzményei közé tartozik azon memorandumunk, melyet az izraelita hitközségi alkalmazottak (kántor, metsző, tanító stb.) alkalmaztatásának állandósága ügyében 1908. évben 27092/1908 szám alatt a kultuszminiszter urhoz intéztünk s a mely emlékiratot a tekintetes Elnökségnek 1908. évi április hó 27-én 27725. szám alatt másolatban közöltünk.

Felkérjük a tekintetes Elnökséget, hogy figyelemmel az emlékiratunkban foglaltakra, a kultuszminiszter ur által felvetett kérdésre nézve véleményesen nyilatkozzon, a t. kerületéhez tartozó kongresszusi és statusquo szervezetű hitközségek kántorainak képesítésére, fizetésére és nyugdíjügyeire vonatkozó adatok beszerzése iránt a szükséges lépéseket haladéktalanul folyamatba tenni és a szükséges adatokkal, illetve kimutatással felszerelt nyilatkozatát hozzánk legkésőbb *folyó évi november hó 15-ig* eljuttatni sziveskedjék. — Kiváló tisztelettel Budapest, 1911. évi október hó 18-án az Izr. Országos Irodája: Mezei Mór, irodai elnök. Dr. Mezey Ferenc, irod. titkár.

== **Az Izr. Hitközségi Tisztviselők és Alkalmazottak Orsz. Egyesületének** előljárósága október 11-én Dr. Weiszbürg Gyula elnöklétével ülést tartott. Galambos Jenő titkár jelentése szerint az elmúlt hónapban az egyesület céljainak megvalósítására többen jelentékeny anyagi támogatást nyújtottak. Így alapító tagokul beléptek: Breitner L. Zsigmond, udv. tan. 2000 koronával, Bródy József, Bródy Sándor, Bródy Miksa 200—200 koronával, Adler Lajos, Tisch Márk, a móri hitközség és Hay Gyula (Abony)

100—100 koronával, Kleinberger Ferenc (Páris) 200 koronát, Báro Ohrenstein Henrik 100 koronát és az egyesület több jóakarója összesen 135 koronát adományozott. Azonkívül számos pártoló- és támogató tag lépett be az egyesületbe. Elhatározták, hogy a folyó évre 400 K segélyben részesítenek oly tagokat, a kik állásuk elvesztése vagy egyéb körülmények folytán támogatásra szorultak. Az indítványok során elnök azt javasolta, hogy az eljáróság már most foglalkozzék azzal a tervvel, hogy elhalt tagok özvegyei és árvái nagyobb segélyben részesüljenek. Elhatározták ennél fogva egy tervezet kidolgozását, mely a legközelebbi választmányi ülés elé fog terjesztetni.

— **A templomi szék le nem foglalható.** A kassai tábla döntvényt hozott, a melyben egy konkrét esetből kifolyólag kimondotta, hogy az izraelita imaházakban lévő imaszékek, illetve azok használati jogai a végrehajtási novella 2. §-ának 1. pontja értelmében a foglalás alól ki vannak véve.

— **Iparjog rituális fürdőhöz.** Az aradi orth. hitközség rituális fürdőt akart nyitni, minélfogva az ottani rendőség mint elsőfoku iparhatóság arra kötelezte, hogy a fürdő üzembehelyezéséhez iparjogot váltson. A hitközség fölebbezett és azt vitatta, hogy sehol sem kell a rituális fürdőhöz iparjog. Evvel szemben Arad város tanácsa úgy határozott, hogy az elsőfoku iparhatóság döntését hagyta jóvá.

— **Mult és Jövő.** Párját ritkító lelkesedéssel és elragadtatással köszöntötte a magyar és külföldi sajtó Dr. *Patai József Magyar Zsidó Almanachját*. Elsőrangú művészi eseményként méltatta, mely nemcsak felekezettünkben, hanem annak körein túl is elterjesztette a tudatot, hogy van zsidó művészet és sok zsidó kulturérték, a melyet nálunk még egyáltalában nem ismertek.

Ez a siker érlelte meg a mű kitünő szerkesztőjében az elhatározást, hogy az Almanach és az olvasó közönség között még szorosabb kapcsolatot teremtsen, még pedig úgy, hogy az Almanach következő évfolyamát a legelőkelőbb magyar és külföldi művészek és írók közreműködésével, elsőrangú illusztrációkkal és nagyértékű műmellékletekkel ellátott művészi és szépirodalmi *havi folyóirat* alakjában adja ki, hogy ezáltal olvasóit közvetlenebbül informálhassa a zsidó kulturvilág eseményeiről és a művelt zsidó családoknak zsidó érzést fejlesztő állandó olvasmányt nyújtson.

A „Mult és Jövő“, melynek illusztrált ifjusági melléklete is lesz, december elsején indul meg. Előfizetési ára egész évre 14 kor, diszkiadásban 25 korona.

Tartalom: Istentiszteletünk. — A zsidó házasságjog egy aktuális kérdéséről. Dr. Steinherz Jakab. — Vallásunk gyakorlati tanítása. Dr. Farkas József. — Jegyzőkönyv az Orsz. Rabbiegyesület választmányának 1911. június 8-án tartott üléséről. — Krónika.